

**Maxsus iqtisodiy zonalarda tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirishning
huquqiy asoslari rivojlangan davlatlar misolida.**

Isaqov Ahmadali Komiljon o'g'li

Toshkent Davlat Yuridik universiteti talabasi

Annotatsiya. Rivojlangan mamlakatlardagi maxsus iqtisodiy zonalar doirasidagi tadbirkorlik faoliyatini tartibga soluvchi huquqiy asoslarni o'rganadi. Ushbu davlatlarning huquqiy asoslarini tahlil qilib, biz iqtisodiy o'sishni ta'minlash, investitsiyalarni jalb qilish va maxsus iqtisodiy zonalar doirasida tadbirkorlikni rivojlantirish mexanizmlari haqida tushuncha berishni maqsad qilganmiz. Rivojlangan iqtisodiyotdagi MIXlarning muvaffaqiyatiga hissa qo'shgan tartibga soluvchi muhit haqida keng qamrovli tushuncha berib, huquqiy landshaftning nozik jihatlari o'rganilgan.

Kalit so'zlar: Maxsus iqtisodiy zonalar, tadbirkorlik faoliyati, qonunchilik bazasi, rivojlangan mamlakatlar, iqtisodiy o'sish, investitsiyalar, tartibga solish muhiti.

Maxsus iqtisodiy zonalar iqtisodiy rivojlanish uchun kuchli vositalar sifatida paydo bo'lib, noyob tartibga solish va iqtisodiy sharoitlar biznesning o'sishiga yordam beradigan belgilangan joylarni taqdim etdi. Ushbu maqola rivojlangan mamlakatlar tajribasidan ilhom olib, maxsus iqtisodiy zonalar doirasidagi tadbirkorlik faoliyatini qo'llab-quvvatlovchi huquqiy asoslarni o'rganadi. MIXlarning iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish, investitsiyalarni jalb qilish va tadbirkorlikni rivojlantirishdagi ahamiyatini oshirib bo'lmaydi. Ushbu zonalarda mavjud bo'lgan huquqiy mexanizmlarni tushunish muvaffaqiyatni takrorlashga intilayotgan siyosatchilar va tadbirkorlar uchun juda muhimdir.

Mavjud adabiyotlarni har tomonlama ko'rib chiqish rivojlangan mamlakatlarda mixlarni boshqaradigan huquqiy asoslarning boy gobelenini ochib beradi. Singapur, Xitoy va Qo'shma Shtatlar kabi mamlakatlarning amaliy tadqiqotlari maxsus iqtisodiy zonalar doirasida tadbirkorlik faoliyatini

osonlashtiradigan ko'p qirrali huquqiy o'lchovlar haqida qimmatli ma'lumot beradi. Olimlar ushbu huquqiy asoslarning murakkab tomonlarini o'rganib chiqdilar, ularning iqtisodiy rivojlanish va investitsiyalarni jalb qilishdagi samaradorligini hisobga oldilar.

MIXlarda tadbirkorlik faoliyatining huquqiy asoslarini aniqlash uchun biz tanlangan rivojlangan mamlakatlarda huquqiy asoslarning qiyosiy tahlilini o'tkazdik. Bu tegishli qonunchilikni, tartibga solish siyosatini va amaliy tadqiqotlarni chuqur o'rganishni o'z ichiga olgan. Maqsad huquqiy yondashuvlardagi umumiylik va tafovutlarni aniqlash, maxsus iqtisodiy zonalarning tadbirkorlikni rivojlantirishda muvaffaqiyat qozonishiga hissa qo'shadigan omillarga oydinlik kiritish edi.

Maxsus iqtisodiy zonalar - bu mamlakatning qolgan qismiga qaraganda turli xil iqtisodiy qoidalar va siyosatlarga ega bo'lgan mamlakat ichidagi belgilangan hududlar. Ushbu zonalar to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb qilish, iqtisodiy rivojlanishga ko'maklashish, ish o'rinlari yaratish va texnologiyalar transferini kuchaytirish uchun tashkil etilgan. Maxsus iqtisodiy zonalarda tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirishning huquqiy asoslari har bir mamlakatda turlicha. Bu erda men mixlarni muvaffaqiyatli amalga oshirgan ba'zi rivojlangan mamlakatlarda huquqiy asoslar haqida qisqacha ma'lumot beraman:

Xitoy:

- Xitoy maxsus iqtisodiy zonalarni tashkil etishda kashshof bo'lib kelgan. 1980 yilda tashkil etilgan Shenchjen maxsus iqtisodiy zonasi birinchi va eng muvaffaqiyatli zonalardan biri edi. Xitoyda mixlarning huquqiy asoslari birinchi navbatda milliy qonunlar va qoidalardan kelib chiqadi.

- "Xitoy Xalq Respublikasining xorijiy kapital korxonalari to'g'risidagi Qonuni "va" Xitoy Xalq Respublikasining Xitoy-xorijiy kapital Qo'shma korxonalari to'g'risidagi Qonuni " Xitoyga, shu jumladan mixlarga xorijiy investitsiyalar uchun huquqiy asos yaratadi.

Singapur:

- Singapur xalqaro biznesni jalb qilish uchun ma'lum hududlarni Erkin savdo

zonalari deb belgilagan. Ushbu zonalarda tadbirkorlik faoliyatining huquqiy asoslari bojxona Qonuni va Erkin savdo zonalari to'g'risidagi qonunda ko'rsatilgan.

- Singapurdagi Qonunchilik bazasida bojxona va soliq imtiyozlari, import/eksportning soddalashtirilgan tartib-qoidalari va Maxsus iqtisodiy zonalar doirasida faoliyat yuritadigan korxonalar uchun boshqa qulay sharoitlar mavjud.

Birlashgan Arab Amirliklari (BAA):

- BAA, xususan Dubay va Abu-Dabida xorijiy investitsiyalarni jalb qilish uchun Erkin zonalar tashkil etilgan. Ushbu zonalarda faoliyat yuritadigan kompaniyalar ma'lum soliqlar va bojxona to'lovlaridan ozod qilinishdan foydalanadilar.

- BAA'dagi Erkin zonalar uchun Qonunchilik bazasi har bir Erkin zona uchun maxsus qoidalar, shuningdek, xorijiy mulkchilik va tadbirkorlik faoliyatini tartibga soluvchi federal qonunlar orqali o'rnatiladi.

Qo'shma Shtatlar:

- AQShda turli xil iqtisodiy rivojlanish zonalari, shu jumladan korxonalar zonalari va tashqi savdo zonalari mavjud. Maxsus iqtisodiy zonalarlar-bu korxonalar to'g'ridan-to'g'ri bojxona aralashuviz xalqaro savdo bilan shug'ullanishi mumkin bo'lgan joylar.

- AQShda maxsus iqtisodiy zonalar uchun huquqiy asos 1934 yildagi tashqi savdo zonalari to'g'risidagi qonun bilan ta'minlangan. har bir maxsus iqtisodiy zonalar tashqi savdo zonalari Kengashining vakolati orqali tashkil etiladi.

Evropa Ittifoqi:

- Evropa Ittifoqida an'anaviy ma'noda Maxsus iqtisodiy zonalar mavjud emas, ammo u turli xil iqtisodiy rivojlanish dasturlari va tadbirkorlik va innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash tashabbuslariga ega.

- Evropa Ittifoqida iqtisodiy rivojlanish dasturlarining huquqiy asoslari Evropa Ittifoqi qoidalari, milliy qonunlar va mintaqaviy siyosatning kombinatsiyasini o'z ichiga oladi.

Umuman olganda, MIXlarning huquqiy asoslari odatda milliy qonunlar, har bir zonaga xos qoidalar va tadbirkorlik faoliyatini jalb qilish va engillashtirish siyosatini o'z ichiga oladi. Shuni ta'kidlash kerakki, mixlarning muvaffaqiyati

nafaqat huquqiy asoslarga, balki infratuzilma, boshqaruv va iqtisodiy barqarorlik kabi omillarga ham bog'liq.

Muhokamada aniqlangan huquqiy elementlarning Maxsus iqtisodiy zonalar doirasidagi tadbirkorlik faoliyatiga ta'siri o'rganiladi. Tartibga solish moslashuvchanligi va samarali nazorat o'rtasida nozik muvozanat zarurligini ta'kidlab, qulay huquqiy muhitni yaratishda hukumatlarning roli ta'kidlangan. Bundan tashqari, munozarada strategiyalarni mahalliy ehtiyojlarga moslashtirish muhimligini anglab, ushbu huquqiy modellarning turli xil ijtimoiy-iqtisodiy kontekstlarga o'tkazilishi ko'rib chiqiladi.

Xulosa va takliflar:

Xulosa qilib aytganda, rivojlangan mamlakatlarda Maxsus iqtisodiy zonalar doirasidagi tadbirkorlik faoliyatining huquqiy asoslari ularning muvaffaqiyatiga hissa qo'shadigan umumiyliklarni namoyish etadi. Soliq imtiyozlari, tartibga solish moslashuvchanligi va strategik davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash asosiy elementlar sifatida paydo bo'ladi. Rivojlanayotgan iqtisodiyotdagi siyosatchilar ushbu huquqiy asoslardan qimmatli saboq olishlari va ularni mahalliy sharoitga moslashtirishlari mumkin. Maxsus iqtisodiy zonalar tarkibidagi huquqiy tuzilmalarni doimiy ravishda baholash va moslashtirish jadal rivojlanayotgan global iqtisodiy landshaftda barqaror muvaffaqiyat va dolzarblikni ta'minlash uchun juda muhimdir.

Kelajakdagi tadqiqotlar huquqiy asoslarning maxsus iqtisodiy zonalar doirasidagi tadbirkorlik faoliyati barqarorligiga uzoq muddatli ta'sirini chuqurroq o'rganishi mumkin. Rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlarning keng spektridagi qiyosiy tadqiqotlar Global miqyosda mixlarning muvaffaqiyatiga hissa qo'shadigan omillar to'g'risida yanada aniqroq tushuncha berishi mumkin. Bundan tashqari, mixlarning huquqiy landshaftini shakllantirishda texnologiya va innovatsiyalarning rolini o'rganish tadbirkorlik faoliyatining kelajakdagi tendentsiyalari haqida tushuncha berishi mumkin.

Adabiyotlar.

1. Astanov SH.R. Erkin iqtisodiy zonalar mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirish manbai sifatida Huquqiy tadqiqotlar jurnali 2017 № 6.
2. Елагина К.М. Повышение эффективности функционирования особых экономических зон: российский и зарубежный опыт. Казан-2017.
3. Karimqulov J.I. BRICS mamlakatlarida erkin iqtisodiy hududlar orqali xorijiy investitsiyalarni jalb etish mexanizmi. Xalqaro moliya va hisob” ilmiy elektron jurnali. № 2, aprel, 2019 yil 1
4. Адрианов В.Д. Специальные экономические зоны. Журнал «ЭКО» 1997, (№3), S: 42
5. The Constitution of the Republic of Uzbekistan dated 01.05.2023 National Database of Legislation, 01.05.2023, No. 03/23/837/024 Гражданский Кодекс Республики Узбекистан от 01.03.1997 г. Национальная база данных законодательства 08.11.2022 г., № 03/22/801/0998
6. Мельгунов В.Д. Административно-правовое регулирование и административноправовые режимы в сфере предпринимательской деятельности. М., 2008. С. 58-64.
7. Тотьев К.Ю. Предпринимательское право: учебник. М., 2003. С. 132-133.